

Zelfontdekking en opvoeding

– Mary Anderson

De woorden *ontdekking* en *educatie* hebben iets met elkaar gemeen. Ontdekken betekent iets van zijn dek ontdoen - iets wat verborgen is onthullen. En educatie wil zeggen dat je iets wat binnenin zit naar buiten haalt.



Mary Anderson woont in Adyar en is Vice-President van de TS.

Duidelijke voorbeelden van ontdekken zijn de zogenaamde 'ontdekkingsreizen' in de vijftiende en zestiende eeuw en het verkennen van tot dan toe onbekend gebied in het algemeen. En wat de moderne mens het meest interesseert zijn de reizen in de ruimte - naar de maan of een andere planeet.

Het gaat hier echter om de innerlijke sensatie van het ontdekken. Kun je je nog herinneren dat je de eerste maal een Beethoven symfonie hoorde of een meesterwerk las? Keats beschrijft hoe hij zich, toen hij Homerus las, als een astronoom voelde die ontdekkingen doet:

*Toen voelde ik me als iemand
die de hemel observeert
Op het moment dat een nieuwe planeet
zijn gezichtsveld binnenzweeft
Of als de dappere Cortez,
toen hij met adelaarsogen
Over de Stille Oceaan uitkeek -
en al zijn mannen keken elkaar aan
met een fantastisch vermoeden -
Stilzittend op een piek in Griekenland...¹*

Zelfs het lezen van dat gedicht van Keats kan een openbaring zijn - een ontdekking. Natuurlijk betekent ontdekking meestal dat je iets voor de *eerste* keer ontdekt.

Toen de astronoom naar de planeet keek die hij al kende, of toen Cortez over de Stille Oceaan voor de tweede, derde of honderdste maal uitkeek, was er misschien niet langer dat fantastische vermoeden of die welsprekende stilte. ‘Vertrouwdheid leidt tot geringschatting’. De mooiste dingen verliezen hun aantrekkingskracht naarmate we eraan gewend raken. Maar kunnen we dan dat gevoel van ontdekking niet levend houden en naar een symfonie of gedicht luisteren of naar een schilderij kijken alsof het voor de eerste keer is? Het ligt aan onszelf.

Observatie is: zien zonder de schaduw van je eigen persoon.

Wanneer we in deze zin een ontdekking doen staan we tegenover iets alsof het een nieuwe ervaring is. Het raakt ons direct - het dringt tot ons door. Misschien is die ervaring wel zo speciaal omdat we ons hart openstellen voor wat nieuw voor ons is en we er voor een moment één mee worden. We laten er ons bewustzijn door verruimen.

Het zou heel eenvoudig kunnen gaan. We kunnen beginnen met deze zinnen:

Je leert veel door toe te kijken, de dingen om je heen gade te slaan, de vogels, de boom, kijkend naar de luchten, de sterren... Je leert niet alleen door naar de dingen om je heen te kijken, maar ook door de mensen te bekijken, hoe ze lopen, welke gebaren ze maken, welke woorden ze gebruiken, hoe ze zich kleden.²

Ontdekking in deze betekenis kan ook tot zelfontdekking leiden:

Kijk ernstig naar alle leven dat je omringt. Leer om op intelligente wijze in de harten van mensen te kijken...

Kijk vooral ernstig in je eigen hart.³

Zie niet alleen dat wat buiten je is, maar kijk ook naar jezelf, waarom je dit of dat denkt, kijk naar je gedrag en naar hoe je je dagelijkse leven leeft.

Jezelf te zien als deel van het geheel, de onmetelijkheid van het universum te beseffen — dat is observatie: zien zonder de schaduw van je eigen persoon.⁴

Ontwikkeling denkvermogen

Hier stuiten we op een paradox: zowel zelf-observatie als zelfvergetelheid, (wellicht de grootste zegen die bestaat).

Svadhya betekent bestudering van het zelf. Mevr. Blavatsky spreekt erover in *De Geheime Leer* als een middel om het denkvermogen ‘te trainen en te ontwikkelen’.⁵

Het betekent een voortdurende groei van het bewustzijn en het overstijgen van het kleingeestige ‘ik’-gevoel. Wat valt er, zoals we nu zijn, meestal nog steeds met dat kleingeestige gevoel van ons ‘ik’, in onszelf te ontdekken?

De meeste mensen zullen onmiddellijk denken aan het onderbewuste, d.w.z. het nogal schimmige gebied waarheen we onze ervaringen, gedachten en gevoelens verbannen die ons beschaamd maken of verstoord of bang. We weigeren gewoon daaraan te denken. En omdat we weigeren de inhoud van ons onderbewustzijn onder ogen te zien en er zand over strooien is het hetzelfde als je ontdoen van radioactief afval door het met een laagje grond te bedekken of het in de oceaan te storten - of om te proberen te voorkomen dat een actieve vulkaan uitbarst door er een stop in te zetten.

Krishnamurti beweerde dat er geen onderbewustzijn bestaat. Misschien gold dat voor hem, omdat hij de dingen onder ogen zag zoals die op hem afkwamen. Zijn leven lijkt wel een lange en in zekere zin opwindende ontdekkingsreis te zijn geweest.

Laten we de volgende keer dat we angst, schaamte of afkeer ervaren er eens goed naar kijken.

Sta de angst toe om haar oude verhaal te vertellen.

Luister aandachtig zonder tussenbeide te komen, want ze vertelt je de geschiedenis van

*je eigen angst. Als je op die manier luistert zul je ontdekken dat angst niet iets is wat los van jou staat. Je bent zelf die angst.*⁶

Het probleem is dat we zo'n hoge dunk van onszelf hebben. Misschien is het beter om helemaal geen mening over jezelf te hebben maar op zelfonderzoek te gaan alsof we iets gaan onderzoeken dat niet werkelijk met ons te maken heeft: jaloezie of haat zijn als een lelijk huis dat we hebben gebouwd, en dat het landschap ontsiert. Het zal niet verdwijnen als we onze ogen dichtdoen. Dus accepteren we het, maar we zullen niet weer net zo'n huis bouwen. Of er komt een mooie gedachte bij ons op of we doen iets goeds en dat is als een prachtige boom. Maar zo gauw we ons die boom toe-eigenen zal hij zijn schoonheid verliezen.

Het zelf dat we ontdekken kan wel het 'kleine' zelf zijn: onze alledaagse tekortkomingen en triomfen. Of misschien is het ook wel ons 'Zelf'. Dit laatste valt niet binnen het gebied van onze normale alledaagse ervaringen. Maar we kunnen het een heel klein beetje blootleggen op momenten dat we op een andere wijze kijken en onszelf vergeten. Maar dan herinneren we ons plotseling weer ons 'kleine' zelf en we denken 'Wat een wonderlijke ervaring heb ik gehad!' en het hele wonder verdwijnt als een zeepbel.

De twee zelden worden in de Upanishads vergeleken met twee vogels in een boom. Eén is heel actief, pikt om zich heen, springt van tak naar tak en fladdert met zijn vleugels. De ander kijkt alleen maar toe. En toch zijn de twee één.

Dat zou de normale stand van zaken moeten zijn. Het kleine zelf en het hogere Zelf die één zijn. Maar vanuit het gezichtspunt van het kleine zelf zijn het twee verschillende dingen. Misschien verdwijnt het kleine zelf, als we een ontdekking doen die ons de adem beneemt, ons in vervoering brengt, zoals we dat noemen, — in het Hogere Zelf.

We kunnen dus een uiterlijke ontdekkingsreis maken – als verkenner, astronoom, kunstenaar, of eenvoudigweg als

creatieve persoon, die bezig is een gedicht te lezen of kennis neemt van een wetenschappelijke ontdekking. En deze uiterlijke ontdekking kan tegelijkertijd een zelfontdekking zijn, hetzij een objectief inzicht in onze alledaagse persoonlijkheid – of zelfs, dóór dat inzicht, de ontdekking of openlegging van dat Zelf dat meestal door die persoonlijkheid wordt bedekt.

Opvoeding is ontdekking

En wat heeft dit alles nu te maken met educatie, met opvoeding? Opvoeding is hetzelfde als ontdekking. Maar ontdekking houdt iets in dat meer passief is: je hoeft alleen maar de bedekking eraf te nemen en het wordt onthuld. Opvoeding is meer actief: je moet naar buiten halen wat binnenin is. Opvoeding is een voortdurend persoonlijk bezig zijn met het proces van educatie en van naar buiten halen!

Er zijn twee uiterste opvattingen over wat we met opvoeding kunnen bereiken: òf het kind wordt met een bepaald karakter, een zekere aanleg geboren, en we kunnen er dan niet veel aan doen om deze aanleg te veranderen, òf een pasgeborene is als een blanco vel papier of een blok ongemodelleerde klei en dan kan de opvoeder door de opvoeding het vel naar eigen wens beschrijven of de klei vormen.

De Jezüieten beweerden dat ze, als een kind tot zeven jaar bij hen werd gebracht, het voor zijn leven konden vormen. Deze twee uitersten zijn bekend als 'natuur' en 'vorming'. Tegenwoordig erkennen de meeste weldenkende mensen dat de waarheid ergens in het midden ligt.

Opvoeding is een voortdurend persoonlijk bezig zijn met het proces van educatie en van naar buiten halen.

Als theosofen weten we dat het kind uit vroegere levens de zogenaamde *skanda's* meebrengt, neigingen die al in het verleden zijn ontwikkeld. Hierbij komen de

invloeden van het leven, inclusief onze opvoeding, en spelen voortdurend op ons in, zeker in onze gevoelige perioden en ze vormen ons, zoals bijvoorbeeld onze huidige voor- en afkeuren — en ze kunnen zelfs ernstige schade veroorzaken. In de *Mahatma Letters* lezen we over de onfortuinlijke heer Fern, die in zijn jonge jaren door de Jezuïeten zo gevormd was dat hij geen onderscheid kon maken tussen goed en kwaad. De theorie van ‘vorming’ heeft in Europa vele eeuwen gedomineerd.

Maar toen sloeg de wijzer naar de andere kant door en verschillende voorlopers van de moderne opvoeding hebben niet zo lang geleden getracht die tussenkomst van opvoeden overboord te gooien. Rousseau was waarschijnlijk de eerste man in het moderne Europa die beweerde dat de mens vanzelf goed geboren wordt en dat hij bedorven wordt door de maatschappij enz. en natuurlijk door de formele opvoeding van die tijd – door conditionering. Maria Montessori was van mening dat de leraar zo min mogelijk tussenbeide moest komen, maar slechts de omgeving moest scheppen waarin het kind zichzelf kon ontwikkelen — met andere woorden: leren.

Opvoeding kan iemands hele leven doorgaan, zolang hij maar ervoor open staat om te leren.

Socrates kwam, volgens Plato, wat meer tussenbeide, maar hij was er heel erg van overtuigd dat je door speciale vragen de kennis die al aanwezig was in zijn toehoorders ‘naar buiten moest halen’. Hij hield ervan om de mensen zich te laten realiseren hoe weinig ze werkelijk wisten, om twijfel te zaaien en dan weg te lopen, zodat hun vragen onbeantwoord bleven en hen in verwarring brachten – of om hen aan te moedigen om in zichzelf op zoek te gaan, een ontdekkingsreis naar het zelf te maken. Hij doet ons in veel opzichten aan Krishnamurti denken. Hij vergelijkt zichzelf met een vroedvrouw die bij de

geboorte van een kind assisteert, maar niet echt verantwoordelijk is voor de geboorte.

‘God geeft mij bevel om de missie van de filosoof uit te voeren en in mijzelf en in anderen te zoeken...’ Hij is, zegt hij, een horzel die door God aan de Staat is gegeven, en het zal niet gemakkelijk zijn om een ander zoals hij te vinden. ‘Ik wed dat jullie uit je humeur zijn (zoals iemand die plotseling uit zijn slaap wordt gehaald) en dat jullie denken dat je me gemakkelijk dood kunt slaan... en dan verder kunt slapen voor de rest van je levens, tenzij God je in zijn zorg voor jullie een andere horzel toezendt.’⁷

Innerlijke houding

Dat was Socrates’ methode en misschien moet die worden nagestreefd. Men zou ook Rousseau of Maria Montessori kunnen nastreven. Maar waarschijnlijk zijn hun methodes en technieken meer de uitdrukking van, en minder belangrijk dan hun hele innerlijke houding.

Wellicht hangt er vooral veel af van de leraar, speciaal van zijn innerlijke houding. Een ware leraar kan met een rampzalige methode succes hebben, terwijl een minder begaafde leraar veel schade kan aanrichten met een moderne methode.

Het idee van opvoeding beperkt zich meestal tot jonge mensen en tot scholen, colleges, universiteiten enzovoort waarbij jongeren door oudere leraren worden onderwezen. En er wordt ook voornamelijk aan gedacht in de zin van training voor het leven in puur materialistische zin, het aanleren van een beroep en het leren overleven.

Maar opvoeding in groter verband blijft niet beperkt tot de jeugd en tot leerinstellingen of alleen maar om te leren overleven, want er bestaat in het leven meer dan puur materiële overleving en opvoeding kan iemands hele leven doorgaan zolang hij maar ervoor open staat om te leren. En iedereen kan fungeren als leraar of als leerling. Om *Licht op het Pad* aan te halen: ‘Niemand is uw vijand, niemand is uw vriend. Allen zijn uw leraren.’⁸

We kunnen mensen tegenkomen die ‘het slechtste in ons wakker maken’...of ‘die het beste in ons oproepen’. Beide ervaringen zijn waardevol, als we ze maar met aandacht ondergaan.

Het belangrijkste is dat we, als we maar open, flexibel, bewust zijn, -kritisch en zelfkritisch in positieve zin- we onze eigen leraren en leerlingen zijn... gedurende al onze levens. ‘Het hele menselijke bestaan...[is] een proces van zelfeducatie dat altijd maar doorgaat en misschien nooit ophoudt’.⁹

Wat zouden we moeten leren — hetzij als kind hetzij op enig ander moment in ons leven?

De Waarheid, zoals zowel Socrates als Krishnamurti benadrukten — of, op ons niveau van nu, feiten — de dingen zoals ze zijn, of het nu grote Waarheden zoals de innerlijke Eenheid van al het bestaande, of kleine waarheden in ons dagelijks leven zijn.

Wat is de weg naar Waarheid? Hoe kunnen we die ontdekken of blootleggen? Door de bedekking weg te halen, door te verwijderen wat niet waar, niet oprecht is, of het nu om bedrog of vleierij gaat. Zulk bedrog of zulke vleierij kan door iemand anders op ons overgebracht worden of door ons op iemand anders – of we brengen het misschien wel zelf op onszelf over.

Op dezelfde wijze kunnen we wat waar is benaderen (laten we niet zeggen ‘de Waarheid vinden’) door het naar buiten te halen. Er bestaat een uitdrukking: ‘De waarheid komt altijd aan het licht’. Vroeger of later komen de feiten naar buiten.

Haar naar buiten trekken bij een ander of bij onszelf zou overeenkomen met

Socrates’ methode. In het diepst van ons hart kennen we vaak de feiten, maar willen dat niet toegeven. Maar als we dan toch in onszelf gaan ‘graven’ en al onze gedachten en meningen kritisch gaan bekijken en weigeren om alles wat niet oprecht is te accepteren, kunnen we misschien feiten of de waarheid omtrent de dingen benaderen.

Welke opvoeding iemand heeft gehad hangt heel erg af van de omstandigheden — en dus van hemzelf, aangezien we onze eigen omstandigheden hebben geschapen. Maar hoeveel hij profiteert van zijn opvoeding of hoe hij ondanks zijn opvoeding daarvan overleeft — dat hangt direct van hem of haar af. En weer kunnen we het voorbeeld van Krishnamurti aanhalen, die op een gevoelige leeftijd door een leraar wreed was behandeld, maar op wie die wreedheid geen sporen had achtergelaten.

Vertaling: Corrie Blaak

Noten:

- 1 *On first looking into Chapman’s Homer*, John Keats
- 2 *Letters to the Schools*, Krishnamurti, dl. 2, blz. 75
- 3 *Light on the Path*, dl.2, blz 9-11
- 4 *Letters to the Schools*, Krishnamurti, dl.2, blz 31
- 5 *Foundations of Esoteric Philosophy*, blz.64 (Bowen Notes)
- 6 *Letters*, dl. 1, blz. 18
- 7 *A History of Western Philosophy*, Bertrand Russell, blz. 107-8
- 8 *Light on the Path*, dl.2, blz. 10
- 9 *Letters*, dl. 2, blz. 32